

ความจำเป็นของการผลักดันกฎหมายการรายงานและ
เปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ
ศึกษามาตรการกฎหมายของประเทศไทย

จิตรีรัตน์ ยะอนันต์

ความจำเป็นของการผลักดันกฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ ศึกษามาตรการกฎหมายของประเทศไทย*

The Necessity of Promoting Legislation on Pollutant Release and Transfer Register (PRTR): A Study of Thailand's Legal Measures

ฐิติรัตน์ ยะอนันต์**

Thitirat Yaanan

บทคัดย่อ

การศึกษาวិจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความจำเป็นของการมีกฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษ (Pollutant Release and Transfer Registers (PRTR)) โดยเน้นศึกษาประเทศไทย โดยมุ่งพิจารณาบทบาทของกฎหมายดังกล่าว ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนการบริหารจัดการมลพิษของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การศึกษาตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงว่า ประเทศไทยยังประสบปัญหาอุบัติเหตุจากกิจกรรมอุตสาหกรรมและสารเคมีอันตรายอย่างต่อเนื่อง ขณะที่กลไกทางกฎหมายด้านการเปิดเผยข้อมูลมลพิษยังมีข้อจำกัดอยู่มาก

*บทความนี้เรียบเรียงจากโครงการวิจัย เรื่อง “ความจำเป็นของการผลักดันกฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ” ประจำปี พ.ศ. 2568.

This research article is part of the research entitled. “The necessary for access to information about pollution and the Implementation of Pollutant Release and Transfer Registers (PRTR) law.”, Year 2025.

**อาจารย์ประจำสาขานิติศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; น.บ. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; น.ม. สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. E-mail: y.thitirat23@gmail.com

Lecturer in Law at Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University; LL.B. Thammasat University; LL.M. In Natural Resources and Environmental Law, Thammasat University.

วันที่รับบทความ (Received) 9 กันยายน 2568, วันที่แก้ไขบทความ (Revised) 16 ธันวาคม 2568, วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 25 ธันวาคม 2568.

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและแนวคิด PRTR ในระดับสากล ผลการศึกษาพบว่า การขาดกฎหมาย PRTR ทำให้การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับชนิด ปริมาณ และแหล่งที่มาของมลพิษจากภาคอุตสาหกรรมเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถรับรู้และประเมินความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเพียงพอ และจำกัดความสามารถของรัฐในการกำหนดนโยบาย กฎหมาย เพื่อกำกับดูแลและป้องกันผลกระทบจากมลพิษอุตสาหกรรมที่มีประสิทธิภาพ

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนากฎหมาย PRTR มีความจำเป็นในเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายสิ่งแวดล้อมไทย เนื่องจากจะช่วยเสริมสร้างการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม เพิ่มความโปร่งใสและความรับผิดชอบของภาคอุตสาหกรรม และสนับสนุนการกำหนดนโยบายและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่ช่วยสร้างฐานข้อมูลรายละเอียดของมลพิษที่เชื่อถือได้ อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการมลพิษอุตสาหกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน

คำสำคัญ: กฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ, สิทธิการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม, สิทธิในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม

Abstract

The study examines the need for a Pollutant Release and Transfer Register (PRTR) law in Thailand. It explores how such a law can protect public access to environmental information and support effective government pollution management. Thailand continues to face industrial accidents and hazardous chemical incidents, while legal mechanisms for pollution disclosure remains limited.

The study uses qualitative research methods. It analyzes Thai environmental laws and academic literature on PRTR at an international level. The findings show that the lack of PRTR legislation leads to unorganized reporting of the types, amounts, and sources of industrial pollution. This makes it hard for the public to understand and assess environmental risks. It also limits the government's ability to create effective policies and regulations to prevent industrial pollution.

The study concludes that developing PRTR legislation is necessary for Thailand's environmental legal system. It would allow the public to obtain environmental information more easily. It would increase transparency and accountability in the industrial sector. It would also provide reliable data for policymaking and pollution management. This would lead to more effective industrial pollution control and stronger protection of the public's environmental rights.

Keywords: pollutant release and transfer registers law, right to access environmental information, right to public participation.

1. บทนำ

มลพิษอุตสาหกรรมที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้านั้น มีความรุนแรง เนื่องจากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ข้อเท็จจริงที่พบคือ ประเทศไทยมีการใช้สารเคมีในการผลิตทางอุตสาหกรรมมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีการปล่อยสารมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมตลอดเวลา ปรากฏตัวอย่างของการรั่วไหลของสารเคมีอันตรายในหลายพื้นที่ของประเทศไทยที่มีความรุนแรงกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรมนี้นับวันก็ยิ่งทวีความรุนแรง ผู้เขียนจึงขอตัวอย่างคดีการรั่วไหลของมลพิษกรณีปัญหามลพิษที่ยืดเยื้อมานานกว่า 20 ปีของโรงงานบริษัท วิน โพรเสส จำกัด ในพื้นที่จังหวัดระยอง กรณีเหตุการณ์การรั่วไหลของสารเคมีอันตรายเริ่มต้นตั้งต่อก่อนปี พ.ศ. 2555 เรื่อยมา โรงงานปล่อยสารเคมีไหลอันตรายรั่วไหลของลงสู่พื้นดิน ปล่อยสารเคมีรั่วไหลลงบ่อน้ำธรรมชาติจนน้ำเสียอย่างรุนแรง น้ำปนเปื้อนจนบ่อน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่กลายเป็นบ่อน้ำปนเปื้อนมีสีดำสนิท เกิดเป็นเหตุการณ์ที่สร้างผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ พื้นที่สวนยางพาราของชาวบ้านยืนต้นตายหลายสิบไร่ เพราะสารเคมีจากโรงงานรั่วไหลลงสู่พื้นที่ การต่อสู้เรียกร้องสิทธิของชาวบ้านมีอย่างต่อเนื่องจนกระทั่ง เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2565 มีพัฒนาการสำคัญของคดีโรงงานบริษัท วิน โพรเสส จำกัด คือ ศาลได้พิพากษาให้บริษัทฯ และกรรมการร่วมรับผิดชอบต่อความเสียหายแก่โจทก์ รวมกว่า 20 ล้านบาท¹

แม้มูลค่าของการชำระค่าเสียหายจะเป็นมูลค่าที่สูง แต่การเยียวยาความเสียหายไม่อาจเกิดขึ้นจริง การฟื้นฟูสภาพความเสียหายจากการปนเปื้อนของมลพิษที่ได้สร้างความเสียหายอย่างรุนแรงแก่พื้นที่ชุมชนไม่มีการดำเนินการจริง เพราะ มีคำพิพากษาระงับคดีแก่ชาวบ้านในพื้นที่แต่ความเป็นจริงปราศจากการแก้ไข เยียวยาใด ๆ เนื่องจากบริษัท วิน โพรเสส จำกัด เพิกเฉยไม่ยอมชำระเงิน และชิงปิดกิจการหนีความผิด ทรัพย์สินต่าง ๆ ของบริษัทก็มีการโยกย้ายออกไปทั้งหมด ตัวอย่างกรณีคดี บริษัท วิน โพรเสส จำกัด จึงทำให้เห็นถึงช่องว่างในการจัดการมลพิษอุตสาหกรรมของไทย ที่แม้จะมีการที่ชาวบ้านต่อสู้และชนะคดี แต่เหตุการณ์รั่วไหลมลพิษกลับไม่ได้รับการเยียวยา อีกทั้งได้สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านจนยากแก่การเยียวยาให้กลับมาเช่นเดิมได้

เหตุการณ์ตัวอย่างสะท้อนให้เห็นถึงความบกพร่องในการควบคุมการใช้และการเคลื่อนย้ายสารเคมีมลพิษที่เกิดยาวนานกว่า 20 ปีกว่าที่หน่วยงานราชการจะเข้ามาดำเนินการตรวจสอบ การขาดระบบฐานข้อมูลของการรายงานและเปิดเผยข้อมูลมลพิษในประเทศไทย ที่โปร่งใสต่อสาธารณะทำให้ประชาชน ชาวบ้านในพื้นที่ไม่สามารถทราบข้อมูล เตรียมความพร้อมหรือป้องกันความเสียหายจาก

¹มูลนิธิบูรณะนิเวศ (EARTH), ยังคงมีอีกหลายกรณีที่เป็น “ชัยชนะเพียงในกระดาษ” [Online], available URL: <https://www.earththailand.org/th/archives/19961,2568> (พฤศจิกายน, 28).

มลพิษอุตสาหกรรมได้ ดังนั้น กฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ (Pollutant Release and Transfer Registers (PRTR)) จึงเป็นกลไกสำคัญที่หลายประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนพยายามที่จะเสนอผลักดันว่าจะสามารถนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกฎหมายนี้กำหนดให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต้องรายงานข้อมูลการปล่อยสารมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม รวมทั้งข้อมูลการขนย้ายสารเคมีที่เป็นอันตรายเข้าสู่ระบบกลางที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ มาตรการนี้ช่วยเพิ่มความโปร่งใส และทำให้หน่วยงานรัฐสามารถตรวจสอบความเสี่ยงและออกมาตรการป้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ²

เมื่อทำการศึกษาบริบทของประเทศไทย พบว่า แม้ว่าจะมีกฎหมายจัดการและควบคุมมลพิษ และกฎหมายควบคุมวัตถุอันตรายที่เกี่ยวข้อง แต่มาตรการกฎหมายยังไม่มีระบบการเปิดเผยข้อมูลเชิงรุกแบบระบบ PRTR ทำให้การตอบสนองต่อเหตุการณ์ฉุกเฉินขาดความรวดเร็ว และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงไม่สามารถป้องกันตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหานี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกร่างกฎหมาย PRTR ที่บังคับให้ผู้ประกอบการรายงานข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเปิดเผยต่อสาธารณะ

ความสำคัญของกฎหมาย PRTR ที่จะเป็เครื่องมือที่ช่วยสนับสนุน สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติสิทธิด้านสิ่งแวดล้อม ในมาตรา 58 วางหลักว่า สิทธิของบุคคลในการรับทราบและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมของรัฐที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ หรือคุณภาพชีวิต และในมาตรา 59 วางหลักว่า ประชาชนมีสิทธิได้รับข้อมูล ข่าวสาร และสิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม การบัญญัติกฎหมาย PRTR จึงไม่เพียงเป็นมาตรการทางกฎหมายเชิงเทคนิค แต่ยังเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้ให้การรับรองและเป็นกลไกสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และสังคมในการลดความเสี่ยงจากสารเคมีอันตรายจากปัญหามลพิษอุตสาหกรรม

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาความจำเป็นของการผลักดัน กฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ (Pollutant Release and Transfer Registers: PRTR) ศึกษามาตรการกฎหมายในปัจจุบันของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1) เพื่อศึกษาพัฒนาการและแนวคิดของกฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ ในระดับสากล

²Thaiprtr, กฎหมาย PRTR คืออะไร [Online], available URL: <https://thaiprtr.com/>, 2568 (มกราคม, 5).

2) เพื่อวิเคราะห์ช่องว่างและข้อจำกัดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมลพิษของประเทศไทยในปัจจุบัน

3) เพื่อเสนอแนวทางและมาตรการในการผลักดันกฎหมาย PRTR ให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของประเทศไทย

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยที่เน้นการวิเคราะห์หลักกฎหมายและบทบัญญัติของกฎหมาย การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากหนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ กฎหมายและเว็บไซต์เป็นหลัก โดยข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวเคราะห์จะนำมาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทั้งกฎหมายไทยและกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

4. พัฒนาการของการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นกฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ (Pollutant Release and Transfer Registers: PRTR)

4.1 ที่มาของกฎหมายจุดกำเนิดของกฎหมาย PRTR

การศึกษาที่มาของกฎหมาย PRTR และความจำเป็นของการรายงานสารมลพิษ หลักการจัดทำฐานข้อมูลรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ เริ่มมีการผลักดันเริ่มจากมลเหตุจากโศกนาฏกรรมสารเคมีในเมืองโกปาล ประเทศอินเดีย ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1984 ซึ่งส่งผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างร้ายแรงทั้งด้านสุขภาพ ผลกระทบจากเหตุการณ์นี้มีผู้เสียชีวิตในทันทีหลายพันคน และผู้คนอีกหลายแสนคนได้รับผลกระทบเรื้อรัง ภายหลังจากเหตุการณ์โศกนาฏกรรมสารเคมีที่เมืองโกปาลได้สร้างความตื่นตัวของรัฐต่อปัญหาการรับมือต่อเหตุการณ์การรั่วไหลของสารเคมีอันตราย และการระเบิดของสารเคมีจากอุตสาหกรรม การผลักดันการสร้าง PRTR ได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วนเป็นทางการผ่านการจัดทำทำเนียบหรือสถิติปริมาณการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม (Emission Inventories) ต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้คำว่า Pollutant Release and Transfer Registers หรือ PRTR โดยองค์การคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจแห่งสหประชาชาติสำหรับยุโรป (United Nations Economic Commission for Europe (UNECE))³

³ กรมควบคุมมลพิษ, **มาทำความเข้าใจกับ PRTR กันเถอะ** [Online], available URL: https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/05/pcdnew-2020-05-25_03-30-44_991476.pdf, 2568 (พฤศจิกายน, 29).

กฎหมาย PRTR ถือเป็นกฎหมายที่มีความชอบธรรมสูงเพราะ มีการรับรองหลักสิทธิการเข้าถึงข้อมูลสิ่งแวดล้อม ตามคำประกาศริโอ (Rio Declaration on Environment and Development) หลักการข้อที่ 10 ที่วางหลักว่า “การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในระดับที่เหมาะสม ในระดับชาติ ประชาชนทุกคนควรมีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่หน่วยงานภาครัฐเก็บรักษาไว้ รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุและกิจกรรมที่เป็นอันตรายในชุมชนของตน และมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจ รัฐควรอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการรับรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการเผยแพร่ข้อมูลอย่างกว้างขวาง ควรจัดให้มีการเข้าถึงกระบวนการทางศาลและทางปกครองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเยียวยาและการแก้ไขปัญหา”⁴

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเข้าถึงความยุติธรรมในประเด็นสิ่งแวดล้อม (Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters) สิทธิตามมาตรา 1 ที่เป็นสาระสำคัญจึงมีบทบาทสำคัญในการมี สิทธิการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม (Right to Access Environmental information) และสิทธิในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม (Right to Public Participation) และการเข้าถึงความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยสิทธิทั้งหลายเหล่านี้เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกนำไปสู่สิทธิในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีซึ่งในปัจจุบันมีสถานะเป็นกฎหมายสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐมีหน้าที่ในการเร่งดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดสิทธิดังกล่าวขึ้นบังคับ⁵

การผลักดันกฎหมาย PRTR หน่วยงานรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำหลัก มีการตราประมวลกฎหมาย Emergency Planning and Community Right-to-Know Act (EPCRA) ในปี ค.ศ. 1986 ขึ้นใช้บังคับ ซึ่งเป็นกรอบกฎหมายที่กำหนดให้ภาคอุตสาหกรรมต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสารเคมีอันตรายสู่สาธารณะ และภายใต้มาตรา 313 ของ EPCRA ได้ก่อกำเนิดระบบบัญชีรายชื่อมลพิษ สารพิษที่ปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม (Toxics Release Inventory (TRI)) ซึ่งจัดว่าเป็น กฎหมาย PRTR ฉบับแรกของโลกมีสาระหลักการสร้างข้อมูลทะเบียนการปล่อยและเคลื่อนย้ายมลพิษคือบันทึกฐานข้อมูลหรือบัญชีรายการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งติดตามการปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม

⁴United Nations, The Rio Declaration on Environment and Development) (August 12, 1992), principle 10.

⁵United Nations, Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters) (June 25, 1998), article 1.

และการเคลื่อนย้ายมลพิษออกนอกพื้นที่เพื่อการกำจัดหรือวิธีการจัดการของเสียอื่น ๆ โดยกำหนดให้โรงงานต้องรายงานปริมาณสารที่ปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมในแต่ละปี ทำให้ PRTR ของสหรัฐเป็นแม่แบบของโลก การพัฒนาระบบ PRTR เพิ่มขึ้นเรื่อยมาหลายประเทศได้จัดตั้งระบบ PRTR โดยใช้แบบจำลอง TRI ข้อมูลปัจจุบัน มีอย่างน้อย 50 ประเทศที่จัดตั้งระบบ PRTR อย่างสมบูรณ์แล้ว หรือได้ดำเนินโครงการกลายเป็นมาตรการสำคัญในระบบจัดการความเสี่ยงสิ่งแวดล้อมแบบทั่วโลก⁶

สำหรับประเทศไทย แม้ว่าจะมีการถกเถียงและผลักดันของภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการผลักดันกฎหมายฉบับนี้ มายาวนานกว่า 20 ปี แต่ข้อมูลในปัจจุบันพบว่า ร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ. ยังไม่สามารถออกใช้บังคับได้สำเร็จ เนื่องจากปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าหนักใจเพราะ กฎหมายภายในของไทยที่ใช้บังคับอยู่ยังไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายด้านการจัดการมลพิษใดที่สามารถจะก่อให้เกิดหน้าที่แก่ภาคอุตสาหกรรม ทำหน้าที่ต้องรายงานและเปิดเผยข้อมูลสารมลพิษต่อภาคประชาชนได้อย่างเป็นระบบ สิทธิการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมจึงยังไม่สามารถใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรณีของการผลักดันร่างกฎหมายฉบับนี้ ในข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2568 จึงเป็นเหตุการณ์ที่มีความท้าทายสูงต่อบทบาทของรัฐบาล ในการตอบสนองการเรียกร้องสิทธิของประชาชน โดยการเสนอร่างกฎหมายของ นางสาวเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 11,685 คน เพื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ. ในระหว่างนี้ร่างกฎหมายได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภา ในวาระแรก กล่าวคือ รัฐสภาได้รับหลักการกฎหมาย PRTR⁷ จึงนับเป็นประเด็นที่น่าติดตามต่อทิศทางของการผลักดันกฎหมายฉบับนี้ในอนาคต

ในความคิดเห็นของผู้เขียนมองว่า ณ เวลานี้คือ เวลาสำคัญของรัฐบาล ต่อการแสดงความรับผิดชอบต่อประเด็นปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรมที่ประเทศไทยเผชิญหน้ามาอย่างยาวนาน และคาดหวังว่าโอกาสของการผลักดันร่างกฎหมายฯ นี้จะไม่เสียเปล่าเหมือนในอดีตเมื่อตอน ปี 2564 ภายใต้การบริหารของอดีตนายกรัฐมนตรี ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เคยปิดตกร่างกฎหมาย PRTR ไปแล้ว ครั้งหนึ่งด้วยเหตุผลที่ไม่สมควรจะยอมรับได้ การหวนกลับของการเข้าพิจารณาของร่างกฎหมาย PRTR ครั้งนี้จึงยังเป็นโอกาสสำคัญต่อการแสดงออกของผู้นำรัฐบาล และการที่ประเทศไทยในฐานะประเทศ

⁶U.S. Environmental Protection Agency, **TRI Around the World** [Online], available URL: <https://www.epa.gov/toxics-release-inventory-tri-program/tri-around-world?>, 2025 (November, 28).

⁷ประชาไทย, สภาฯ รับร่าง กม. PRTR บังคับเปิดเผยข้อมูลถือครอง-เคลื่อนย้ายสารเคมี-วัตถุอันตราย [Online], available URL: <https://prachatai.com/journal/2025/09/114497>, 2568 (กันยายน, 5).

ที่เป็นภาคีในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่สำคัญหลายฉบับ จะได้แสดงการปฏิบัติตามหน้าที่ในการพัฒนาเพื่อคุ้มครองสิทธิประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง⁸

เป้าหมายของการผลักดันการตรากฎหมาย PRTR จึงไม่ใช่มาตรการเชิงเทคนิคเท่านั้น หากยังเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลสำคัญ ป้องกันภัยด้านสารเคมี และลดความเสี่ยงอันตรายจากสารเคมี

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมในการประชุมสิ่งแวดล้อมของโลก

4.2.1 การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ (UN Conference on the Human Environment)

การประชุมสิ่งแวดล้อมโลกครั้งแรก หรือ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ (UN Conference on the Human Environment) ผลจากการประชุมที่เป็นหมุดหมายของการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม

1) ปฏิญญาสตอกโฮล์ม ค.ศ. 1972 (Stockholm Declaration)

การประชุมครั้งนี้สร้างผลสำเร็จของการรับรองแนวคิดการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ หลักคิดนี้เป็นฐานในปฏิญญาสตอกโฮล์มว่าสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นหัวใจของการเรียกร้องสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมในยุคสมัยปัจจุบัน นับแต่ ค.ศ. 1972 การพัฒนาของสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมไม่เคยหยุดนิ่ง ท้ายสุดแล้ว ฐานคิดของสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้ถูกยกระดับความสำคัญในฐานะสิทธิมนุษยชน มีการเรียกร้องในทางระหว่างประเทศต่อการปฏิบัติและผลักดันสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี ของรัฐสมาชิกองค์การสหประชาชาติ⁹

(1) แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิ สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี

ปฏิญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ (Stockholm Declaration) เป็นผลสำเร็จของการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกครั้งที่ 1 เมื่อ ค.ศ. 1972 ในหลักการข้อที่ 1 กล่าวถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยระบุว่ามนุษย์มีสิทธิพื้นฐานในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ ซึ่งเอื้อให้มีชีวิต

⁸วิญญูพาส พิมพอักษร, กว่าจะเป็น “PRTR” – กฎหมายระดับโลกที่นายกรัฐมนตรีเคยปิดตกไป: วิเคราะห์เจาะลึกร่างกฎหมาย PRTR [Online], available URL: <https://www.sdgmovement.com/2022/08/20/sdg-insights-prtr-act-2-2/, 2568> (มกราคม, 5).

⁹มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม, คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รับรอง “สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี คือ สิทธิมนุษยชน” [Online], available URL: <https://enlawfoundation.org/environmental-rights-un//, 2567> (สิงหาคม, 23).

อย่างภาคภูมิและดี พร้อมกับมีความรับผิดชอบในการปกป้องและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมสำหรับตนเองและอนาคต ซึ่งถือเป็นการยอมรับสิ่งแวดล้อมที่ดีว่าเป็นสิทธิมนุษยชนระดับสากล¹⁰

ปฏิญญาสตอกโฮล์มเป็นฐานของการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการรับรองสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการพัฒนาต่อเนื่องมาในภายหลัง เช่น สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การได้รับการคุ้มครองจากภาครัฐเมื่อเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีจึงถือเป็นเสมือนจุดหมายแรกของการตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพชีวิตของมนุษย์ที่ผูกพันอยู่กับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม หลักการที่ 1 ของปฏิญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ เป็นเอกสารที่ทรงอิทธิพลต่อพัฒนาการของกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

แนวคิดจากปฏิญญาสตอกโฮล์มได้รับการนำไปปฏิบัติผ่านการบรรจุในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ทั่วโลกโดยมองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมสิทธิและคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น รัฐธรรมนูญของหลายประเทศในยุโรปและเอเชียยุคภายหลังปี ค.ศ. 1972 ปรากฏการยอมรับในหลักคิดเรื่องการมีสิทธิสิ่งแวดล้อมที่ดีว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และอนุญาตให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมได้โดยตรง ถือเป็นการนำเอาหลักการระหว่างประเทศและสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมมาสู่การถือปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีระดับการให้ความสำคัญและเคารพ ถือปฏิบัติต่อสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีมาอย่างต่อเนื่อง จนมีการนำเอาแนวคิดนี้ไปสะท้อนผ่านองค์ประกอบของปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) หรือปฏิญญาริโอ ค.ศ. 1992 ที่เป็นผลของการพัฒนาหลักคิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อเนื่องมา โดยเสริมรายละเอียดพัฒนารายละเอียดของสิทธิในสิ่งแวดล้อมว่าแบ่งออกเป็นสองประการคือ ประเภทแรก สิทธิในสิ่งแวดล้อมเชิงเนื้อหา เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น ประเภทที่สอง สิทธิในสิ่งแวดล้อมเชิงกระบวนการ ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมและสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ปฏิญญาทั้งสองฉบับนี้ทำให้การยอมรับเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมมีการแพร่หลายทางหลักการ ความคิดและปรากฏเป็นหลักการพื้นฐานทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความมั่นคงในระบบกฎหมายกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

ในปัจจุบันการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี จึงไม่ใช่เพียงแนวคิดที่เขียนเอาไว้แบบกว้าง ๆ อีกต่อไปหากแต่มีพัฒนาการปรากฏในกฎหมายภายในของรัฐมีสถานะเป็นสิทธิพื้นฐานประการหนึ่งตามรัฐธรรมนูญ นำไปสู่การสร้างฐานการเรียกร้องสิทธิตามมา เช่น การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม (public interest litigation) และการจัดระดับสิทธิ (standing) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมจริง

¹⁰United Nations, International Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration) (June 16, 1972), principle 1.

ในกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม การปกป้องสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นจริงได้คือ ต้องดำเนินการเร่งด่วนต่อการเคารพและรับรองการปกป้องสิทธิของประชาชน

4.2.2 การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development - UNCED)

1) ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) ค.ศ. 1992

ในปี ค.ศ. 1992 การประชุมครั้งนี้มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการกำหนดทิศทางและนโยบายการจัดการผลกระทบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยจากทัศนะของเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง นักวิชาการและผู้มีส่วนสำคัญต่อการผลักดันกฎหมาย PRTR ของประเทศไทย ได้แสดงความคิดเห็นว่า การประชุม UNCED ได้นำมาสู่ความร่วมมือกันของสมาชิกที่เข้าร่วมการประชุมครั้งนี้ว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นทั่วโลกในหลายทศวรรษที่ผ่านมาสร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์อย่างรุนแรงเพื่อยับยั้งหายนะในอนาคตของโลกของเราจึงจำเป็นต้องมุ่งสู่ทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้น¹¹ ทั้งนี้ จากการประชุมฯ ได้ส่งผลต่อการสร้างเอกสารสำคัญที่เป็นหมุดหมายของกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศและเป็นกฎหมายที่ถูกนำมาเป็นฐานคิดของการจัดทำระบบ PRTR คือ ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development)

ปฏิญญาริโอฯ มีรายละเอียดของการรับรองเรื่องสิทธิทางสิ่งแวดล้อมหลายประการ แต่ที่สำคัญและช่วยส่งเสริมสิทธิในสิ่งแวดล้อมเชิงกระบวนการคือ ในหลักการข้อที่ 10 ที่ว่าหลักการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องมีการเปิดเรื่องสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในทุกระดับ ประชาชนต้องมีสิทธิเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมหน่วยงานของรัฐ มีหน้าที่เปิดการใช้สิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ให้เกิดขึ้นจริง และเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มกระบวนการ รัฐจะต้องอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการรับรู้และการมีส่วนร่วมของสาธารณชนโดยทำให้ข้อมูลมีการเข้าถึงอย่างกว้างขวาง จะต้องจัดให้มีการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการชดเชยและการเยียวยา¹² เมื่อพิจารณาพบว่า หลักการข้อที่ 10 มีแนวทางการรับรองสิทธิทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญคือ

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม (Right to Access Environmental information)

¹¹มูลนิธิบูรณะนิเวศ, รุจจก (ร่าง) กฎหมาย PRTR [Online], available URL: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-thailand-stateless/2021/07/37e0ceb6-รุจจกร่างกฎหมาย-prtr-20210709.pdf>, 2568 (กุมภาพันธ์, 3).

¹²United Nations, United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil (June 1992), principle 10.

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร คือ การที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิเพื่อรับรู้ เข้าถึง และขอรับข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานรัฐหรือองค์กรที่มีหน้าที่ โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความปลอดภัยของตนเองและชุมชน สิทธินี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักการโปร่งใสและธรรมาภิบาลเนื่องจากทำให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐและภาคเอกชนที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางกฎหมายสิ่งแวดล้อม สิทธินี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นพื้นฐานของการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษและภัยพิบัติที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ หากประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับแผนงาน โครงการ การปล่อยมลพิษ หรือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ได้อย่างทันท่วงที จะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพและทำให้การตัดสินใจทางนโยบายมีความโปร่งใส นอกจากนี้ยังช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเชื่อมั่นระหว่างรัฐ ภาคเอกชน และสังคม

แนวคิดเรื่องสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ที่ได้รับการรับรองมาจากปฏิญญาริโอฯ หลักการที่ 10 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเนื่องจากได้วางหลักการพื้นฐานว่าการปกป้องสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการมีส่วนร่วมนี้จะเกิดขึ้นได้จริงต่อเมื่อประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอและถูกต้อง ความสำคัญของการรับรองสิทธินี้ยังปรากฏในมิติของสิทธิมนุษยชน เพราะสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขของสิทธิในชีวิตและสุขภาพ หากประชาชนไม่ทราบถึงความเสี่ยงที่เกิดจากโครงการพัฒนา โรงงานอุตสาหกรรม หรือการปล่อยมลพิษ ย่อมไม่สามารถปกป้องตนเองและชุมชนจากอันตรายได้ การเข้าถึงข้อมูลจึงเป็นทั้งสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและกลไกในการสร้างความรับผิดชอบของรัฐและภาคธุรกิจต่อสังคม

5. มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย

มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการมลพิษ ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บและเข้าถึงข้อมูลมลพิษที่ใช้บังคับในปัจจุบัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายหลักของไทยที่เกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องรายงานการปล่อยมลพิษทางน้ำ อากาศ และการจัดการของเสียอันตรายต่อหน่วยงานของรัฐ และเปิดเผยข้อมูลในรายงานคุณภาพสิ่งแวดล้อมประจำปี¹³

¹³“พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 80 ก (4 เมษายน 2535).

2) พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 กฎหมายนี้ควบคุมการผลิต การนำเข้า การครอบครอง และการใช้วัตถุอันตราย โดยผู้ประกอบการต้องรายงานปริมาณการใช้และการจัดเก็บ ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการควบคุมสารเคมีที่อาจก่อมลพิษ¹⁴

3) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และกฎหมายควบคุมโรงงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้ โรงงานรายงานปริมาณการปล่อยมลพิษและของเสีย รวมทั้งต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ตามใบอนุญาตประกอบกิจการ¹⁵

5.1 กฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนขอเสนอตารางเรื่อง การวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมาย ในกฎหมายระดับ พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังนี้

ชื่อกฎหมาย	ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการมลพิษ	ข้อจำกัดของกฎหมายในปัจจุบันที่ไม่อาจเทียบ PRTR ได้	การพัฒนาแนวทางที่ PRTR
พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535	กำหนดให้จัดทำรายงาน EIA ซึ่งข้อมูลในรายงานฯ เป็นเพียงการคาดการณ์ ก่อนดำเนินโครงการ ไม่มีข้อมูลจริงในระหว่างการดำเนินการ และ ไม่เปิดเผยต่อประชาชน	ข้อมูลมลพิษไม่เปิดเผย ต่อสาธารณะ ขาดกลไก โปร่งใสและการติดตาม ข้อมูลจริง	PRTR บังคับให้ รายงานข้อมูลจริง เกี่ยวกับการปล่อย มลพิษ และการ โอนย้ายสารมลพิษ อย่างเปิดเผย และ กำหนดให้สิทธิแก่ ประชาชนในการ เข้าถึงข้อมูลและ สามารถติดตาม ตรวจสอบได้

¹⁴“พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 37 ก (2 มีนาคม 2535).

¹⁵“พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 38 ก (2 มีนาคม 2535).

ชื่อกฎหมาย	ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการมลพิษ	ข้อจำกัดของกฎหมายในปัจจุบันที่ไม่อาจเทียบ PRTR ได้	การพัฒนาแนวทางที่ PRTR
พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535	ควบคุมการผลิต การนำเข้า และการใช้ วัตถุอันตราย แต่ไม่มีระบบเปิดเผยข้อมูล การปล่อยมลพิษและการเคลื่อนย้ายต่อสาธารณะให้รับทราบ	การควบคุมเป็นเชิงอนุญาตเท่านั้น ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลการปล่อยสารต่อสาธารณะ	PRTR กำหนดให้ผู้ประกอบการ รายงานปริมาณการปล่อยและการโอนย้ายสารมลพิษในรูปแบบที่ประชาชนเข้าถึงได้ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบ
พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535	กำหนดให้โรงงาน ทำการรายงานข้อมูลต่อหน่วยงานรัฐ แต่ไม่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณะ ทำให้ขาดความโปร่งใสและแรงจูงใจ ประเด็นเทียบเคียง PRTR ปรากฏในกฎกระทรวง ฉบับที่ 27 (พ.ศ. 2563) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2535 รายละเอียดของกฎกระทรวงที่กำหนดให้โรงงานที่มีสารมลพิษหรือสารเคมีต้องจัดทำรายงานข้อมูลการจัดการสารพิษ	รายงานข้อมูลต่อภาครัฐ แต่ไม่มีการเปิดเผยต่อสาธารณะ และขาดกลไกการตรวจสอบโดยสังคม	PRTR บังคับให้ข้อมูลการปล่อยมลพิษถูกเผยแพร่ในฐานะข้อมูลสาธารณะ เช่น รูปแบบของการเผยแพร่ระบบอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ เพื่ออำนวยความสะดวกของการเข้าถึงข้อมูลฯ ที่จะช่วยสร้างความโปร่งใสและแรงจูงใจให้โรงงานลดการปล่อยมลพิษ

1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายกลาง (General Law) เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย มีการรับรองการใช้สิทธิของประชาชน เรื่องการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมผ่าน มาตรา 6 ซึ่งให้ประชาชน เป็นผู้ทรงสิทธิในการที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากทางราชการในเรื่องสิ่งแวดล้อม มาตรา 6 เพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) การได้รับทราบข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในทรัพย์สิน หรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

ประการถัดมาใน มาตรา 46 การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

มาตรา 46 ในส่วนนี้ เว้นแต่ข้อความจะแสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น

“การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า กระบวนการศึกษาและประเมินผลที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการหรือกิจการหรือการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้มีการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียอื่นใดของประชาชนหรือชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบดังกล่าว ผลการศึกษาเรียกว่า รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์มาตราข้างต้นจะพบว่า ในข้อมูลรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีข้อมูลรายละเอียดของมลพิษรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment – EIA) ประเด็นเรื่องของข้อมูลเกี่ยวกับมลพิษปรากฏรายละเอียดในของมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แต่เน้นในลักษณะการประเมินเชิงคาดการณ์มากกว่าการรายงานข้อมูลจริง ลักษณะสำคัญของข้อมูลในรายงาน EIA คือ การนำเสนอผลการคาดการณ์ก่อนโครงการจะเริ่มดำเนินการ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐสามารถพิจารณาอนุมัติและกำหนดมาตรการป้องกันหรือบรรเทาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น แต่การประเมินนี้ไม่ได้มีลักษณะของการรายงานข้อมูลเชิงปฏิบัติการจริงหลังการดำเนินโครงการ อีกทั้งไม่มีกลไกในแสดงข้อมูลแบบที่เกิดขึ้นหรือดำเนินการในเวลาจริง (real time) อย่างต่อเนื่อง เมื่อโครงการเริ่มดำเนินการแล้ว ซึ่งแตกต่างจากระบบที่เน้นการติดตามและรายงานข้อมูลจริงอย่างเป็นระบบต่อสาธารณะ¹⁶

¹⁶สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, **หนังสือระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย** (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2567), หน้า 69-132.

เมื่อเปรียบเทียบกับกลไก PRTR จะเห็นได้ว่ารายงาน EIA มีข้อจำกัดหลายประการในด้านการเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส และสาระที่แตกต่างจากกลไก PRTR ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การที่ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลมลพิษในเชิงที่เป็นข้อมูลจริงที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินโครงการ ซึ่งทำให้ประชาชนและชุมชนไม่สามารถตรวจสอบผลกระทบจากการดำเนินโครงการ การจัดตั้งโรงงานที่เกิดขึ้นจริงได้ ประเด็นที่ 2 การที่ข้อมูลใน EIA มักจำกัดอยู่ในขั้นตอนของการขออนุมัติ ไม่ได้เป็นข้อมูลสาธารณะในเชิงที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก ประเด็นที่ 3 ระบบของ EIA ไม่ครอบคลุมถึงการติดตามผลระยะยาวหรือการรายงานต่อเนื่องตามหลักการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ทำให้การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลยังไม่สมบูรณ์

สรุปแล้วการใช้รายงาน EIA เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่เพียงพอต่อการรับรองสิทธิการเข้าถึงข้อมูลสิ่งแวดล้อมของประชาชนตามมาตรฐานสากล ตามหลักการที่ 10 ของปฏิญญาริโอฯ ซึ่งเน้นการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วม และความโปร่งใสในการตัดสินใจ มาตรการกฎหมายการจัดการมลพิษของประเทศไทย จึงควรพัฒนาการนำเอากลไกระบบ PRTR ซึ่งสร้างระบบการรายงานข้อมูล การปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมมาใช้บังคับช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพและความเข้มแข็ง ของการจัดการปัญหาสถานการณ์ปัญหามลพิษ

2) พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 สาระของกฎหมายคือการควบคุมวัตถุเคมีอันตราย ซึ่งแม้จะไม่มีบทบัญญัติให้เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะโดยตรง แต่ในรายละเอียดของมาตรา 18 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 วางหลักเรื่อง กำหนดประเภทของวัตถุอันตราย และมาตรา 36 บังคับให้ผู้ใช้วัตถุอันตรายต้องนำมาขอขึ้นทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เป็นหน่วยงานรัฐ ซึ่งข้อมูลนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สามารถต่อยอดสู่การสร้างระบบ PRTR ได้ ทั้งนี้ การระบุตาม มาตรา 36 ระบุให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม โดยความเห็นของคณะกรรมการประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดรายชื่อของวัตถุอันตรายที่กระบวนการผลิตและลักษณะที่อาจก่อให้เกิดอันตรายเป็นที่ทราบกันแน่ชัดโดยทั่วไป ซึ่งรายละเอียดของมาตรานี้อาจถูกนำมาใช้เพื่อทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุเคมีอันตราย เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลต่อยอดในอนาคตว่า หากมีกฎหมาย PRTR แล้ว โรงงานหรือผู้ใดที่มีรายชื่อของวัตถุเคมีอันตราย จำเป็นต้องแสดงข้อมูลการครอบครอง

แต่อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์กฎหมายต่างกันกล่าวคือพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มีจุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมการผลิต การนำเข้า การส่งออก การมีไว้ในครอบครอง และการใช้วัตถุอันตราย โดยเน้นการป้องกันและควบคุมอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อชีวิต ทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อม กฎหมายนี้กำหนดให้ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องต้องขออนุญาตและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่หน่วยงานรัฐกำหนด รวมถึงการติดตามผลการจัดเก็บอย่างปลอดภัย และการจัดการของเสียอย่างถูกวิธี โดยลักษณะของการบังคับใช้ยังคงอยู่ในกรอบการควบคุมเชิงอนุญาตไม่ได้มุ่งเน้นการเปิดเผย

ข้อมูลสู่สาธารณะ ให้ประชาชนรับทราบในลักษณะที่โปร่งใสและเป็นระบบเหมือนกลไกของกฎหมาย PRTR¹⁷

ข้อจำกัดของพระราชบัญญัติวัดอุณหภูมิต่ออากาศ พ.ศ. 2535 เมื่อเทียบกับกฎหมาย PRTR จึงอยู่ที่การขาดกลไกเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและเป็นมาตรฐานข้อมูลให้ผู้ประกอบการต้องรายงานตามกฎหมายวัดอุณหภูมิต่ออากาศ มักเป็นเพียงข้อมูลที่ใช้ประกอบการอนุญาตหรือกำกับดูแลเท่านั้นไม่ได้ถูกเผยแพร่ในรูปแบบฐานข้อมูลสาธารณะ (Public Database) ที่ประชาชนสามารถใช้เพื่อตรวจสอบและมีส่วนร่วมในการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการประกอบกิจการโรงงาน ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความปลอดภัยของประชาชน โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องขออนุญาตและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง เช่น การควบคุมมลพิษ การติดตั้งอุปกรณ์บำบัด และการจัดทำรายงานประจำปีต่อหน่วยงานของรัฐ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงงานยังคงเน้นที่การกำกับดูแลของรัฐผ่านระบบอนุญาตและตรวจสอบ ไม่ได้สร้างกลไกในการเปิดเผยข้อมูลการปล่อยมลพิษให้ประชาชนเข้าถึงได้¹⁸ ทั้งนี้การศึกษาพบว่า หมวดสอง การกำกับดูแลโรงงาน มาตรา 32 ถึง มาตรา 34 โดยเฉพาะมาตรา 34 ที่มุ่งเน้นการรายงานอุบัติเหตุหรือการหยุดดำเนินการ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบทันที ซึ่งสะท้อนแนวคิด PRTR เช่น การแจ้งเหตุฉุกเฉินและเปิดเผยข้อมูลการรั่วไหลสารอันตราย ให้ทราบ

กรณีตัวอย่างกฎหมายที่ใกล้เคียงมากที่สุด ในแง่ของรายละเอียดในกฎหมาย ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 27 พ.ศ. 2563 ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 กฎกระทรวงฉบับที่ 27 มีรายละเอียดส่วนหนึ่งที่คล้ายคลึงกับระบบ PRTR แต่อย่างไรก็ตามระบบฐานข้อมูลแบบร่างกฎหมายที่ใช้ระบบ PRTR นั้น แตกต่างแตกต่างจากพระราชบัญญัติโรงงาน คือการบังคับให้ผู้ประกอบการรายงานข้อมูลการปล่อยและการโอนย้ายมลพิษจากโรงงานเข้าสู่ฐานข้อมูลกลาง ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้

ภายใต้พระราชบัญญัติโรงงาน แม้จะกำหนดมาตรการควบคุมและการรายงานต่อหน่วยงานรัฐ แต่ข้อมูลดังกล่าวไม่ได้เผยแพร่สู่สาธารณะอย่างเป็นระบบ ทำให้ประชาชนไม่สามารถตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างของประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมว่าด้วยเรื่องการรายงานชนิดและปริมาณสารมลพิษที่ระบายออกจากโรงงาน เป็นกฎหมายลำดับรองที่ใช้บังคับในปัจจุบันไม่ได้มีกฎหมายที่บังคับให้ต้องเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ต่อสาธารณชน ประชาชนจึงได้แต่ขอเข้าถึงข้อมูลเท่าที่ภาครัฐจะเปิดเผยให้ทราบได้เท่านั้น¹⁹

¹⁷“พระราชบัญญัติวัดอุณหภูมิต่ออากาศ พ.ศ. 2535,” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 109 ตอนที่ 39 (6 เมษายน 2535).

¹⁸“พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535,” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 109 ตอนที่ 44 (9 เมษายน 2535).

¹⁹law, *เสนอเปิดเว็บไซต์ฐานข้อมูลมลพิษให้ประชาชนวางแผนรับมือเอง ด้วยร่างกฎหมาย PRTR* [Online], available URL: <https://www.ilaw.or.th/articles/52007>, 2568 (กันยายน, 5).

ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นว่า ประเด็นมาตรการทางกฎหมายของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ถือเป็นกฎหมายหลักในปัจจุบันที่คอยกำกับ กิจการโรงงานและสถานประกอบการแต่มีช่องว่างของกฎหมาย คือ รายละเอียดมีกำหนดให้โรงงานต้องจัดการมลพิษและของเสีย แต่ไม่ได้กำหนดให้เปิดเผยข้อมูลเชิงปริมาณและชนิดของสารมลพิษของโรงงานต่อสาธารณะแต่อย่างใด

ดังนั้น ข้อจำกัดสำคัญของพระราชบัญญัติโรงงานเมื่อเทียบกับ PRTR คือ ขาดกลไกการเปิดเผยข้อมูลมลพิษแบบการประมวลผลข้อมูลแบบทันทีทันใด (Real time) และไม่มีการสร้างฐานข้อมูลสาธารณะ (Open Data) ที่รวบรวมข้อมูลการปล่อยมลพิษจากทุกโรงงานเพื่อการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

ส่วนสำคัญหัวใจของ PRTR คือ การตรวจกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบการรายงานข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม จึงเป็นมาตรการสำคัญที่จะช่วยให้ภาคภูมิฐานข้อมูลสารมลพิษที่ครอบคลุมและเป็นระบบอันจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพและความเข้มแข็งแก่หน่วยงานของรัฐในการประเมินสถานการณ์ปัญหามลพิษได้อย่างถูกต้อง²⁰ ฐานข้อมูลที่สร้างขึ้นนี้สามารถทำให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิในข้อมูลข่าวสาร สามารถทราบถึงมลพิษในระดับรายโรงงานทราบถึงรายชื่อและปริมาณของมลพิษสะสม ซึ่งเหตุดังกล่าวคือ ข้อที่ ๓ ของการผลักดันร่างกฎหมายที่ผูกติดกับความคาดหวังว่า ร่างกฎหมายฉบับนี้จะนำมาสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในความเห็นของภาคประชาสังคมและผู้เขียนเอง มีข้อคิดเห็นที่ว่า การที่ตอบว่ามีพระราชบัญญัติโรงงานเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอแล้วไม่อาจพียงขึ้น การใช้มาตรการทางกฎหมายแบบไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่สามารถทดแทนบทบาทการเปิดเผยข้อมูลในระบบแบบการมีกฎหมาย PRTR ใช้บังคับได้

สรุปจากการพิจารณามาตรการทางกฎหมายในปัจจุบัน ไทยยัง ไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลจากรายงานดังกล่าวสู่สาธารณะ อันจะเป็นการรับรองสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูล และไม่มีบทบัญญัติที่เป็นบทบังคับ ในกรณีที่โรงงานซึ่งมีหน้าที่จัดทำรายงานดังกล่าวไม่จัดทำรายงานแจ้งข้อมูลตามที่กฎหมายกำหนด มาตรการทางกฎหมายที่ประเทศไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่อาจถือเป็นกฎหมายที่สามารถทดแทนที่ใช้บังคับได้ในระดับเดียวกับการบังคับใช้กฎหมาย PRTR โดยตรง เพราะยังขาดเรื่อง ฐานการรายงานข้อมูลมลพิษสู่การรับรู้ของประชาชน ขาดรายละเอียดของกฎหมายส่งเสริมสิทธิการรับรู้ข้อมูลของชุมชน²¹ (Community right to know) การผลักดัน

²⁰สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษพ.ศ....[Online],available URL: https://www.parliament.go.th/section77/manage/files/file_20240320145112_1_368.pdf, 2568 (กันยายน, 5).

²¹กรีนพีซ, เมื่อไม่มีฐานข้อมูลมลพิษ ไทยก็แก้ไขปัญหามลพิษอากาศแบบตาบอดคลำช้าง [Online], available URL: https://www.greenpeace.org/thailand/story/28552/climate-airpollution-prtr-pencom-interview/?fbclid=IwY2xjawMrk2hLeHRuA2FlbQlXMAbicmlkETFweXL3VVRNSnNnbDM1Smp0AR7FW2LJi1ID-ZaxoIVf_woSntK42rtXpqq3Buvl5rOOLqBF_bu9Q8svJK9xA_aem_HCMGtpLA5Ys-vQxRREOhmA, 2568 (กันยายน, 5).

คือการสร้างฐานข้อมูลมลพิษถือเป็นรากฐานของสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

4) ร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ.

ร่างพระราชบัญญัติฯ นี้เป็นร่างกฎหมายที่นำเสนอโดยการผลักดันขององค์กรพัฒนาเอกชนที่สำคัญของไทยซึ่งได้แก่ มูลนิธิบูรณะนิเวศ มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม และกรีนพีซ ประเทศไทย สามองค์กรได้ร่วมกันในการผลักดันร่างกฎหมายฯ ที่สำคัญนี้ ร่างกฎหมายฯ ฉบับนี้มีการรวบรวมชื่อของประชาชนกว่า 11,685 รายชื่อ เพื่อเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2567 โดยข้อมูลการนำกฎหมายนี้เข้าพิจารณารั้งในวาระแรกเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2568 แต่อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องน่าเสียดายอย่างยิ่งต่อการที่ร่างกฎหมายฉบับนี้ ต้องตกอยู่ในกระบวนการพิจารณาที่ต้องหยุดชะงักชั่วคราวอันเนื่องจากเกิดเหตุการณ์การยุบสภาที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2568²² ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ร่างกฎหมายที่สำคัญฉบับนี้ต้องเกิดความล่าช้าของการใช้บังคับออกไปอีก หลังจากการผลักดันของมูลนิธิบูรณะนิเวศที่ดำเนินมายาวนานกว่าสองทศวรรษ

ทั้งนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างในประเด็นที่เป็นสาระของร่างพระราชบัญญัติการรายงานการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ฉบับที่เสนอโดยนางสาวเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 11,685 คน ที่เป็นจุดเด่นของการนำเอาระบบ PRTR มากำหนดในร่างกฎหมายฯ เพื่อเสริมประสิทธิภาพแห่งมาตรการกฎหมายการจัดการมลพิษของไทย ได้แก่ ประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การสร้างระบบฐานข้อมูลสารมลพิษที่มีลักษณะเปิดสาธารณะ และเปิดเผยข้อมูลเพื่อความโปร่งใส (Transparency) ต่อการใช้สิทธิการเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชน

ร่างกฎหมายฯ ฉบับนี้มีการกำหนดให้กรมควบคุมมลพิษ ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม ในร่างมาตรา 29 ของร่างกฎหมายฯ โดยภาครัฐเป็นผู้รวบรวมและจัดทำระบบข้อมูลเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ

ดังนั้น การที่สามารถผลักดันร่างกฎหมายฯ ที่สามารถดำเนินการจัดสรรฐานข้อมูลมลพิษที่ประชาชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จริง สะท้อนหลักที่สอดคล้องกับสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน และการที่มีข้อมูลสาธารณะเกี่ยวกับมลพิษอย่างเป็นระบบจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากฎหมายการจัดการมลพิษ และกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ

²²มูลนิธิบูรณะนิเวศ, หลัขนายกฯ ประกาศยุบสภา ร่างกฎหมาย PRTR รากแห่งการแก้ปัญหามลพิษจะได้ออกไหม? [Online], available URL: <https://www.earththailand.org/th/archives/20330>, 2568 (ธันวาคม, 12).

(2) เนื้อหาของร่างกฎหมายฯ มีลักษณะส่งเสริมสิทธิการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม และสิทธิในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม

การกำหนดให้มีระบบเผยแพร่ข้อมูลข้อมูลฐานข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษ จะกลไกสำคัญที่เสริมสร้างสิทธิการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม และสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม การกำหนดให้มีการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิทั้งสองเป็นสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการรับรองสิทธิในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ประการนี้จะส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กรณีเมื่อมีอุบัติภัยมลพิษอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเกิดการที่โรงงานสารเคมีปล่อยสารเคมีอันตรายสู่พื้นที่ชุมชนประชาชนสามารถมีสิทธิดังกล่าวเพื่อขอทราบถึงข้อมูลสารเคมีที่มีการรั่วไหลของสารเคมี ว่าก่อให้เกิดมลพิษใด แพร่กระจายและประชาชนต้องจัดการหรือรับมืออย่างไร ในปัจจุบันนั้นการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม โดยอาศัยมาตรการกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันไม่สามารถดำเนินการได้โดยง่าย กฎหมาย PRTR จึงอาจจะเป็นส่วนที่เข้ามาเสริมช่องว่างของมาตรการกฎหมายการจัดการมลพิษของไทย ในประเด็นการช่วยเข้ามาตรวจสอบเรื่องของมลพิษข้ามหน่วยงาน และลดปัญหาการปกปิดข้อมูลการปล่อยมลพิษในประเทศไทยให้ลดน้อยลง

การที่ประชาชน และชุมชนสามารถใช้สิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการมีส่วนร่วมเชิงกระบวนการ เพื่อเรียกร้องความชอบธรรมต่อการเรียกร้องของเอกชนที่ก่อความเสียหาย การเรียกร้องต่อการดำเนินการของภาครัฐ เพื่อสร้างและกำหนดมาตรการสิ่งแวดล้อมที่มีมาตรฐานที่ดีขึ้น

ท้ายสุดแล้ว เนื้อหาในส่วนนี้ของร่างกฎหมายฯ จะช่วยส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านการสร้างระบบเปิดเผยของรัฐที่เข้าถึงได้สะดวกและรวดเร็วที่ประชาชนจะสามารถเข้าถึงสิทธิในข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม หากผลักดันร่างกฎหมายฯ นี้ได้สำเร็จ จะเป็นการดำเนินการตามแนวคิดซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับปณิธานริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ในหลักการข้อที่ 10

(3) ในร่างกฎหมายฯ มีการกำหนดบทลงโทษที่มีความเข้มงวดเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ปฏิบัติจริง (Enforcement Mechanism)

มีการกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามร่างกฎหมายฯ เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา อีกทั้งเนื้อหาของการบัญญัติบทลงโทษในร่างกฎหมายฯ ที่กำหนดหน้าที่เกี่ยวกับการรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมลพิษ โดยปรากฏตัวอย่างตามตัวอย่างในร่างมาตรา 32 ถึงร่างมาตรา 37 ของร่างกฎหมายฯ รายละเอียดดังนี้²³

²³The Active, ผ่านฉลุย!! สภาฯ มติเอกฉันท์ โทวตวาระแรก รับหลักการร่างกฎหมาย PRTR ทั้ง 2 ฉบับฯ [Online], available URL: <https://theactive.thaipbs.or.th/news/pollution-20250905?utm=>, 2568 (กันยายน, 5).

บทลงโทษเรื่องการไม่รายงานข้อมูลร่างกฎหมายฯ วางหลักว่า หากไม่รายงานข้อมูลโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร จะต้องได้รับโทษปรับทางปกครองในอัตราไม่เกินร้อยละหนึ่งของรายได้ในปีที่กระทำความผิด หากรายงานข้อมูลไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วนโดยไม่มีเหตุอันควรก็จะได้รับโทษปรับทางปกครองในอัตราเดียวกัน

บทลงโทษเรื่อง การรายงานข้อมูลเท็จร่างกฎหมายฯ วางหลักว่าหากมีการรายงานข้อมูลที่เป็นเท็จต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับตั้งแต่ 500,000 ถึง 5,000,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทลงโทษเรื่องการไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานร่างกฎหมายฯ วางหลักว่า หากไม่จัดทำคำชี้แจงหรือมาชี้แจงตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับตั้งแต่ 20,000 ถึง 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกวันละไม่เกิน 20,000 บาท ตลอดเวลาที่ยังไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

การที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมาย PRTR บังคับใช้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการจัดการมลพิษ การมีกฎหมายฉบับนี้ย่อมส่งผลเชิงบวกต่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ทำให้ประเทศไทยมีการปฏิบัติที่ดีต่อการรับมือกับปัญหามลพิษอุตสาหกรรมที่ทวีความรุนแรงสูง จากประสบการณ์ของต่างประเทศดังตัวอย่างที่น่าเสนอ เช่น สหรัฐอเมริกาและประเทศกว่า 50 ประเทศทั่วโลกที่รับเอากฎหมาย PRTR ไปเป็นเครื่องมือหนึ่งของการจัดการมลพิษ ย่อมจะนำมาซึ่งผลลัพธ์เชิงบวกที่ดีกว่าการไม่มีกฎหมาย PRTR ใช้บังคับ²⁴

การผลักดันกฎหมาย PRTR พบว่า มีข้อดีหลายประการโดยขอทำการสรุป สาระสำคัญของร่างกฎหมายฯ นี้ที่สมควรเร่งผลักดัน ดังนี้

ผลข้อดีต่อประเทศไทย

1) ผลดีระดับประเทศ หากประเทศไทยสามารถผลักดันกฎหมาย PRTR สำเร็จ ย่อมแสดงว่าประเทศไทยปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ในปัจจุบันมีสถานะเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน สร้างภาพลักษณ์ที่ดี กฎหมาย PRTR ถ้าออกสำเร็จจะถือว่า ประเทศไทยได้ปฏิบัติตามหลักการของปฏิญญาโอเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคม เศรษฐกิจและ

²⁴U.S. Environmental Protection Agency, **TRI Around the World** [Online], available URL: <https://www.epa.gov/toxics-release-inventory-tri-program/tri-around-world?>, 2025 (November, 28).

สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และอนุสัญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสารมลพิษตกค้างยาวนานในสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2548 การจัดการมลพิษของประเทศไทย ย่อมบรรลุผลตลอดจนมีความสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้รัฐสามารถตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของสังคมโลกและพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ผลดีต่อการบริหารงานภายในรัฐ นอกจากในประโยชน์ระดับระหว่างประเทศ การมีกฎหมายนี้ใช้บังคับย่อมส่งผลดีต่อการบริหารจัดการมลพิษของภาครัฐ ทำให้การติดตามเกี่ยวกับมลพิษมีความก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ เพราะทราบข้อมูลภาพรวมของมลพิษทั้งระบบ การดำเนินนโยบายการบริหารจัดการมลพิษ ที่ไทยเผชิญปัญหามายาวนานจะสามารถบริหารจัดการได้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เมื่อสามารถสร้างฐานข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษ จากแหล่งกำเนิดมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมที่มีความชัดเจนและเป็นข้อมูลที่แท้จริงโปร่งใสให้ประชาชนตรวจสอบได้ ภาครัฐจะสามารถอาศัยการสร้างฐานข้อมูลเพื่อทำการวางแผนกำหนดนโยบายเพื่อการป้องกันภัยจากสารเคมี รั่วไหล ลดการปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การออกแนวนโยบายสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลที่ออกไว้จะไม่สามารถบรรลุความยั่งยืน หากติดขัดที่ปมปัญหาเรื่องการวางแผนรองรับเหตุฉุกเฉินจากการกระจายตัวของมลพิษ ถ้ามีการบังคับใช้กฎหมาย PRTR หน่วยงานของรัฐจะสามารถนำข้อมูล ใช้ข้อมูลเหล่านี้เพื่อลดความเสี่ยงโอกาสอุบัติเหตุอุตสาหกรรม ใช้เพื่อการวางแผนการใช้ประโยชน์ การสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน มลพิษ เพื่อลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนได้ ประโยชน์ประการที่สำคัญของการที่รัฐผลักดันกฎหมายนี้คือ การสามารถมีมาตรการควบคุม บริหารจัดการมลพิษ การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างแม่นยำ นำมาซึ่งประสิทธิภาพการบังคับกฎหมายสิ่งแวดล้อม ทำให้รัฐสามารถตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของสังคมและพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนภาคเอกชนย่อมได้รับผลดี เพราะสำหรับภาคเอกชนกฎหมาย PRTR ไม่ได้เป็นภาระที่เพิ่มต้นทุนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นโอกาสในการยกระดับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงรุก การรายงานข้อมูลที่โปร่งใสจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นจากคู่ค้าและนักลงทุน โดยเฉพาะในตลาดต่างประเทศ ที่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานด้านความยั่งยืน กฎหมายนี้ยังช่วยลดความเสี่ยงด้านกฎหมายและชื่อเสียงในกรณีเกิดอุบัติเหตุ เพราะองค์กรที่มีระบบติดตามและรายงานตามมาตรฐานสามารถตอบสนองต่อวิกฤติได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความเสียหายในระยะยาว²⁵

²⁵จิราวัฒน์ แสงเป่า และคณะ, “ความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน,” วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 6, 3 (กันยายน - ธันวาคม 2566): 112-114.

3) ผลข้อดีต่อภาคประชาชน หากปรากฏการออกกฎหมายได้สำเร็จ ประชาชนจะสามารถเป็นผู้ทรงสิทธิในสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถใช้สิทธิทางสิ่งแวดล้อมตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ เพื่อใช้ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับมลพิษที่ก่อผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตของตน

การเข้าถึงข้อมูลด้านมลพิษและสารเคมีของโรงงาน ประชาชนนำข้อดีนี้เพื่อประโยชน์ในการป้องกันตนเอง และชุมชนตามแนวคิดสิทธิของชุมชนการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญเหล่านี้ย่อมทำให้ประชาชน สามารถที่จะตรวจสอบโรงงาน อาจนำข้อมูลร้องเรียนหน่วยงานที่มีอำนาจหรือใช้เป็นหลักฐานการเข้าพุดคุยหารือ ถกเถียงเพื่อหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาที่ตนเองหรือชุมชนที่ได้พบ หากการออกกฎหมายนี้สำเร็จได้จริง ย่อมเป็นเครื่องแสดงออกว่า ประเทศไทยเคารพการเป็นผู้ทรงสิทธิของประชาชน ให้ความสำคัญต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อมว่าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อมขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งยังเห็นประชาชน ที่จะสามารถร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่นนำข้อมูลไปต่อยอดการสร้างแผนการบริหารจัดการนำไปสู่การจัดการความเสี่ยงให้ลดลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ท้ายสุดการที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมพัฒนาแผนป้องกันมลพิษร่วมกับจะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการประชาธิปไตย

6.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางผลักดันร่างกฎหมาย PRTR รัฐบาลควรเร่งผลักดันกฎหมาย โดยสมควรคงสาระของร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ. ไว้หากในอนาคตมีการนำเอาร่างกฎหมายฯ นี้กลับมาพิจารณา เน้นประเด็นสำคัญ เรื่องการสร้างฐานข้อมูลมลพิษที่มีลักษณะเปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลแม้เป็นการดำเนินการที่ยากแต่รัฐบาลควรดำเนินการให้เกิดขึ้น เนื้อหาของของร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ. ที่จะออกในอนาคตควรจะ ต้องมีองค์ประกอบ ได้แก่

1) สร้างกรอบทางกฎหมายที่ชัดเจน ใช้งานได้จริงสอดคล้องกับมาตรการทางกฎหมายของสากล

สร้างกรอบทางกฎหมายที่ชัดเจน คงไว้ซึ่งหลักการของร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ.

โดยผู้เขียนขอยกตัวอย่างรายละเอียดที่ปรากฏในร่างกฎหมายฯ ที่ควรมีการผลักดันและเป็นสาระสำคัญของร่างกฎหมายฯ ที่ก่อให้เกิดการให้สถานประกอบการ ต้องรายงานข้อมูลการปล่อยมลพิษและการเคลื่อนย้ายสารเคมีตามมาตรฐานสากล ดังนี้

ประการแรก การกำหนดให้มีการรายงานข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษตามร่างมาตรา 5 ถึงร่างมาตรา 14 ของร่างพระราชบัญญัติฯ

ประการที่สอง การกำหนดให้มีการจัดทำฐานข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม ตามร่างมาตรา 17 ถึงร่างมาตรา 22 ของร่างพระราชบัญญัติฯ

ประการที่สาม การกำหนดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษต่อสาธารณชน ตามร่างมาตรา 28 และ ร่างมาตรา 29 ของร่างพระราชบัญญัติฯ อีกทั้ง ระบบที่ถูกสร้างผ่านกลไกในร่างกฎหมายฯ นี้ย่อมจะใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้นหากสามารถประสานการทำงานระหว่างร่วมระหว่างภาครัฐ เอกชน

2) การพัฒนาฐานข้อมูลเปิดสาธารณะ สร้างมาตรการกฎหมายจัดการมลพิษ

สาระสำคัญประการหนึ่งของของกฎหมายPRTRคือการสร้างฐานข้อมูลเปิดสาธารณะเพื่อที่จะสามารถทราบข้อมูลที่ว่า โรงงานปล่อยสารเคมี มลพิษอะไรออกมาบ้าง และปล่อยปริมาณเท่าไรต่อปี รัฐบาลโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก อาจจะต้องสร้างกลไกการเผยแพร่ข้อมูลอย่างเป็นระบบให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล ทั้งนี้ รัฐบาลควรจัดตั้งฐานข้อมูลกลาง อาจเสนอการบริหารจัดการโดยกำหนดให้กรมควบคุมมลพิษตามร่างกฎหมายฯ เป็นผู้ดูแลหลัก ทั้งนี้ ข้อมูลที่จะจัดทำ ต้องให้เปิดเผยต่อประชาชน เปิดการเข้าถึงให้สามารถค้นข้อมูลได้อย่างครบถ้วนตามหลักการการกำหนดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณชนตามการกำหนดให้เป็นสิทธิ ของประชาชน การเข้าถึงข้อมูลตามร่างมาตรา 28 และกำหนดให้กรมควบคุมมลพิษเป็นผู้มีหน้าที่และอำนาจในการเผยแพร่ข้อมูลฯ ตามร่างมาตรา 29 ของร่างพระราชบัญญัติฯ

ผู้เขียนจึงมีความคาดหวังต่อการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ. ว่าจะสามารถถูกผลักดันได้สำเร็จในอนาคต เพื่อเป็นเครื่องมือทางกฎหมายสำคัญฉบับหนึ่งที่จะส่งเสริมสิทธิด้านสิ่งแวดล้อม และการเข้าถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชน ที่จะช่วยให้มาตรการการจัดการมลพิษของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้สามารถบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยร่างพระราชบัญญัติฯ ที่เน้นความโปร่งใสของการเปิดเผยฐานข้อมูลมลพิษ การกำหนดความรับผิดชอบของผู้ที่ก่อมลพิษให้เป็นผู้จ่าย (The Polluter Pays Principle) เมื่อเกิดกรณีทำผิดกฎหมายและช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสิทธิการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนซึ่งเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองไว้ให้เกิดขึ้นจริง

กฎหมาย PRTR หากผลักดันสำเร็จจะมาเสริมเติมเต็มให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการมลพิษของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น และอาจเป็นกฎหมายกลางที่ขจัดความบกพร่องของการเปิดเผยข้อมูลเรื่องการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษที่พบในปัจจุบัน กฎหมาย PRTR จะกลายเป็นรากฐานสำคัญในการผลักดันสิทธิการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานให้มีความเป็นไปได้ของการเกิดขึ้นในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. **มาทำความรู้จักกับ PRTR กันเถอะ** [Online]. Available URL: https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/05/pcdnew-2020-05-25_03-30-44_991476.pdf, 2568 (พฤศจิกายน, 29).
- กรีนพีซ. **เมื่อไม่มีฐานข้อมูลมลพิษ ไทยก็แก้ไขปัญหามลพิษอากาศแบบตาบอดคลำช้าง** [Online]. Available URL: https://www.greenpeace.org/thailand/story/28552/climate-airpollution-prtr-penchom-interview/?fbclid=IwY2xjawMrk2hleHRuA2FlbQIxMA BicmlkETfWeXL3VVNRSnNnbDM1Smp0AR7FW2LJi1ID-ZaxoIVf_woSNtK42r0tX pqq3Buvl5rOOLqBF_bu9Q8svJK9xA_aem_HCMGtpLA5Ys-vQxRREOhmA, 2568 (กันยายน, 5).
- กอบกุล رایชนะกร. **พัฒนาการของหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- จิราวัฒน์ แสงเป่า และคณะ. “ความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.” **วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์** 6, 3 (กันยายน - ธันวาคม 2566): 112-114.
- ปวิศร เลิศธรรมเทวี. **สิทธิด้านสิ่งแวดล้อมกับรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2559.
- ประชาไทย. **สภาฯ รับร่าง กม. PRTR บังคับเปิดเผยข้อมูลถือครอง-เคลื่อนย้ายสารเคมี-วัตถุอันตราย** [Online]. Available URL: <https://prachatai.com/journal/2025/09/114497>, 2568 (กันยายน, 5).
- มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม. **คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รับรอง “สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี คือสิทธิมนุษยชน”** [Online]. Available URL: <https://enlawfoundation.org/environmental-rights-un//>, 2567 (สิงหาคม, 23).
- มูลนิธิบูรณะนิเวศ. **ยังคงมีอีกหลายกรณีที่เป็น “ชัยชนะเพียงในกระดาษ”** [Online]. Available URL: <https://www.earththailand.org/th/archives/19961>, 2568 (พฤศจิกายน, 28).
- _____. **รู้จัก (ร่าง) กฎหมาย PRTR** [Online]. Available URL: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-thailand-stateless/2021/07/37e0ceb6-รู้จักร่างกฎหมาย-prtr-20210709.pdf>, 2568 (กุมภาพันธ์, 3).

- _____. **หลังนายกฯ ประกาศยุบสภา ร่างกฎหมาย PRTR รากแห่งการแก้ปัญหามลพิษ จะได้ไปต่อไหม?** [Online]. Available URL: <https://www.earththailand.org/th/archives/20330,2568> (ธันวาคม, 12).
- วิษณุवास พิมพ์อักษร. **กว่าจะเป็น “PRTR” – กฎหมายระดับโลกที่นายกรัฐมนตรีเคยปิดตกไป: วิเคราะห์เจาะลึกร่างกฎหมาย PRTR** [Online]. Available URL: <https://www.sdgmove.com/2022/08/20/sdg-insights-prtr-act-2-2/>, 2568 (มกราคม, 5).
- สรารุช เทพานนท์. **“PRTR: อีกหนึ่งเครื่องมือในการจัดการและควบคุมปัญหามลพิษ.” วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม 9, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2556): 73-82.**
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **หนังสือระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2567.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **ร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ.** [Online]. Available URL: https://www.parliament.go.th/section77/manage/files/file_20240320145112_1_368.pdf, 2568 (กันยายน, 5).
- อำนาจ วงศ์บัณฑิต. **กฎหมายสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 4.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2562.
- “พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 38 ก (2 มีนาคม 2535).**
- _____. **ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 44 (9 เมษายน 2535).**
- “พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 37 ก (2 มีนาคม 2535).**
- _____. **ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 39 (6 เมษายน 2535).**
- “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 80 ก (4 เมษายน 2535).**
- Ilaw, **เสนอเปิดเว็บไซต์ฐานข้อมูลมลพิษให้ประชาชนวางแผนรับมือเอง ด้วยร่างกฎหมาย PRTR** [Online], available URL: <https://www.ilaw.or.th/articles/52007>, 2568 (กันยายน, 5).
- Thaiprtr. **กฎหมาย PRTR คืออะไร** [Online]. Available URL: <https://thaiprtr.com/>, 2568 (มกราคม, 5).

- The Active. ผ่านฉลุย!! สภาฯ มติเอกฉันท์ โหวตวาระแรก รับหลักการร่างกฎหมาย PRTR ทั้ง 2 ฉบับฯ [Online]. Available URL: <https://theactive.thaipbs.or.th/news/pollution-20250905?utm, 2568> (กันยายน, 5).
- U.S. Environmental Protection Agency. **TRI Around the World** [Online]. Available URL: <https://www.epa.gov/toxics-release-inventory-tri-program/tri-around-world?>, 2025 (November, 28).

